

KORUMA-KULLANMA DENGESİ AÇISINDAN CAMİ BOĞAZI YAYLASI VE ÇAKIRGÖL ÇEVRESİNİN TURİSTİK POTANSİYELİNE COĞRAFİ BİR YAKLAŞIM

A Geographical Approach to The Tourism Potential of Cami Boğazı High Plateau
and Çakırgöl in View of Protection-Usage Balance

Doç.Dr. Serkan DOĞANAY*

Özet

Günümüzde bazı kırsal yöreler, turistik aktivitenin yoğunlaştığı mekânlar olarak dikkati çeker. Özellikle turizm sezonunu uzatma arayışı, bu sahalar ve doğal kaynaklar üzerindeki baskının giderek artmasına neden olmaktadır. Kalkanlı Dağları üzerindeki plato düzlüklerinde bulunan Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresi (Trabzon-Gümüşhane illeri) de yüksek bir dağ turizmi potansiyeline sahiptir. Doğal çevre özellikleri, hem yaz ve hem de kış turizmine olanak tanır.

Yöre çok uzun zamandan beri hayvancılık ekonomisine dayalı yaylacılık sahası olarak kullanılmaktadır. Ancak son yıllarda yaşanan sosyo-ekonomik değişim süreci, klâsik yaylacılığı da etkilemiştir. Buna bağlı olarak turistik işlevlerin ön plâna çıkmaya başladığı gözlemlenmektedir. Yaklaşık 2200-3000 m yükselti kuşağında bulunan dağlık alan yayla turizmi, ekoturizm, klimatizm, alpinizm, kırsal turizm, göl turizmi ve kış turizmi gibi potansiyel olanaklara sahiptir. Buna karşın günümüzde daha çok piknik, kampçılık ve yürüyüş gibi rekreasyonel etkinlikler yapılmaktadır. Yörede 80 yatak kapasiteli 5 konaklama tesisi, 1 fırın, 4 kasap ve 4 bakkal dükkânı mevsimlik faaliyet göstermektedir. Söz konusu tesislerde ise 30 personel istihdam edilmektedir. Büyük ölçüde yerli turistlerin günübirlik olarak hafta sonlarında uğradıkları saha, sadece yaz mevsiminde kullanılmaktadır. Kış turizminin geliştirilmesi için de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Çakırgöl Kış Turizm Merkezi olarak ilân edilmiştir.

Tespitlerimize göre, yapılan çalışmalar yoğun bir kitle turizminin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır. Oysaki hassas ekosistemler olan dağlık alanlarda, daha çok çevreye duyarlı bir turizmi teşvik etmek gerekir. Buna bağlı olarak yerel halkı, doğal/kültürel ortam özelliklerini ve turist beklentilerini içeren bir turizm plânlaması yapılmalıdır. Böyle bir yaklaşım, koruma-kullanma dengesinin sağlanabilmesi açısından son derece önemlidir. Aksi takdirde

* Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum. sdoganay@atauni.edu.tr, sdoganay@msn.com

koruma-kullanma ikilemi, doğal ve kültürel ortam bozulmalarını hızlandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: *Turizm, Rekreasyon, Dağ Turizmi, Koruma-Kullanma Dengesi*

Abstract

At present, some rural areas attract attention as places with a focus on touristic activity. The effort to lengthen the tourism season causes an increase on the pressure on such areas and natural resources. Cami Boğazı High Plateau and Çakırgöl (Within Trabzon and Gümüşhane borders) located on the plateaus on Kalkanlı Mountains have a high mountain tourism potential. Their natural characteristics make them suitable for summer and winter tourism.

The area has long been used as an area for animal husbandry. However, in recent years there has been a socio-economic change and tourism activities have come to the fore. At an altitude of almost 2200-3000 meters, there is potential for high-plateau tourism, ecotourism, climatism, alpinism, rural tourism, lake tourism and winter tourism. Yet, today mostly picnic, camping and walking activities are preferred. 5 hotels with 80 beds, 1 baker, 4 butchers, 4 grocers run seasonally in the area. 30 personnels are employed in those places of employment. Mostly domestic tourists visit the area daily at weekends in summers. Çakırgöl was declared as a place of winter tourism by Culture and Tourism Ministry in order to develop winter tourism.

The efforts spent will create the emergence of mass tourism. Yet, a tourism with sensitivity on the environment must be initiated on mountainous areas which are sensitive ecosystems. And accordingly a tourism planning containing local people, natural/cultural characteristics and expectations of tourists must be carried out. Such an approach is crucial for maintaining protection-usage dilemma will increase the damage on natural and cultural surroundings.

Key Words: *Tourism, Recreative, Mountain Tourism, Protection-Usage Balance*

1-Giriş

İnsanların yer değiştirmesinden kaynaklanan bir aktiviteler bütünü şeklinde değerlendirilen turizm, günümüz dünyasının en önemli olgularından birisidir. Nitekim küreselleşmeyi toplumsal ve ekonomik açılardan en çok kolaylaştıran faaliyetin turizm olduğu artık kabul edilmiştir. Gelir getiren ve istihdam sağlayan bir sektör olarak turizm, özellikle kalkınmakta olan ülke ekonomileri için büyük bir kaynak durumundadır. Bu açıdan bakıldığında, coğrafi çevrenin turistik amaçlı kullanım alanları da gittikçe genişlemektedir. Buna karşın turistik etkinlikler, bir ülkenin doğal ve kültürel coğrafyasının sahip olduğu olanak ve kısıtlamalarla yakından ilgilidir (Soykan, 2003: 17-19).

Türkiye, gerek doğal ve gerekse de kültürel turistik kaynaklar bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Böyle olmakla birlikte, mevcut potansiyelin yeterince ve planlı bir şekilde harekete geçirildiğini söylemek kuşkusuz mümkün değildir. Ülkemizde uzun yıllardır turizm, büyük ölçüde kitle turizmi şeklinde deniz kıyılarında gerçekleştirilmektedir. Ancak zamanla bu yaklaşımın değişmeye başladığı, turizm çeşitliliğinin arttığı ve bozulmamış doğal alanlara bir yöneliş olduğu gözlenmektedir. Nitekim günümüz dünyasında turizmde aşama yapmış ülkelerde kıyı, ören ve kültürel kaynaklara dayalı turizm hareketlerinin yanı sıra, sahip oldukları yayla-dağ turizmi olanaklarından da etkin bir şekilde yararlanmaya başlamışlardır (Ülker, 1989: 143). Böylece turizm mevsimi uzatılarak elde edilen gelir artmakta ve turistlerin de farklı beklentileri az çok karşılanabilmektedir.

Deniz kıyılarından sonra ülkemizde, rekreasyonel etkinlikler için, kullanılan alanların başında dağlar gelmektedir. Hassas ekosistemler olan dağlar, dünyanın karasal kısmının % 24'ünü oluşturmakta ve dünya nüfusunun da % 10'u dağlık bölgelerde yaşadığı tahmin edilmektedir (Somuncu, 2003: 65-66). Ekonomik ve ekolojik potansiyeller, dağlara yönelen ve giderek artan bu ilginin temel nedeni olarak belirtilebilir. Çünkü dağlık alanlar atmosfer sirkülasyonu, su ve besin döngüsü, maden, tarım, orman, enerji, turizm ve biyolojik çeşitlilik üzerinde önemli işlevlere sahiptir (Gönençgil, 2003: 55-57). Pek çok dağlık alandaki ekonomik koşullar son derece yetersizdir. Topografik şartlar ile iklim etmenleri, özellikle ekip-biçme faaliyetlerini sınırlandıran doğal faktörler olarak başta gelir. Bununla birlikte ülkemizde dağlık alanlar, geçmişten günümüze, daha çok hayvancılık amaçlı olarak kullanılmaktaydı. Daha açık bir ifade ile üst zon, alt zonun yardımcı bir ekonomik sahası durumundaydı. Böylece yararlanma sahalarının sınırlarının genişlemesi yanında, üst zonu da alt zona benzetme çabaları hız kazanmıştır. Doğal ortam özellikleri nedeniyle bu zorlamanın çeşitli olumsuzluklara neden olduğu açıkça görülmeye başlanmıştır (Tunçdilek, 1985: 152-154). Ancak son yıllarda, bazı dağlık alanlarımızda, sürdürülen tarımsal faaliyetler özellikle de hayvancılık, turizm sektörü karşısında ikinci dereceye düşmüştür.

Türkiye kuzeyde Karadeniz Dağları, güneyde Toros Dağları ve iç kesimlerde Ağrı, Süphan ve Erciyes gibi yüksek volkanik dağların varlığı nedeniyle dağcılık ve dağ turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Somuncu, 2004: 13-18). Dağ turizmi çok geniş kapsamlı olup, kış ve yaz mevsiminde çeşitli turistik olanaklar sağlar. Bu bağlamda dağ turizmi; kış turizmi, alpinizm, yayla turizmi, eko turizm, kırsal turizm, klimatizm gibi

turizm çeşitlerini ve kampçılık, piknik, yürüyüş, doğa araştırmaları, manzara seyri, fotoğraf çekme gibi rekreasyon faaliyetlerini kapsar. Böyle olmakla birlikte, halen dağlardan turizmde en yaygın yararlanma şeklini kış sporları oluşturur. Kış sporları arasında en yaygın olan kayak sporu, bazı dağların kış turizm merkezlerine dönüşmesine zemin hazırlamıştır (Doğanay, 2001: 96-116, Doğaner, 1991: 137-138, Doğaner, 1997: 19, Doğaner, 2001: 176-177).

Ülkemiz turizmde ilgi gören dağlık alanlardan birisini de Doğu Karadeniz Kıyı Dağları oluşturur. Bu dağların üst kesimlerindeki düzlük alanlar, eskiden beri, yaylacılık faaliyet sahası olarak kullanılmaktadır. Özellikle büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği en önemli ekonomik uğraşı durumundadır. Ancak ülkemizde yaşanmakta olan sosyo-ekonomik değişim süreci, yaylacılığı da yakından etkilemiştir. Nitekim günümüzde yaylaya çıkışta, eğlence ve dinlenceye yönelik rekreatif etkinliklerin bazı yaylalarda önem kazandığı gözlenmektedir. Özellikle hafta sonlarında yoğunlaşan piknik yapma ve kampçılık, başlıca aktiviteler olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca yaz mevsiminde düzenlenen yayla şenlikleri, iç turizm hareketini teşvik etmektedir.

Ülkemizde rekreasyonel amaçlı yaylacılık veya yayla turizmi daha çok Akdeniz Bölgesi'nde, kıyı bölgesi ile Toroslar arasında gelişmiştir (Koca, 1995: 282). Buna karşın Karadeniz Bölgesi'nde de yayla turizmi hızla gelişmektedir. Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nın orta bölümünü oluşturan Kalkanlı Dağları da yaz turizminin yoğunlaştığı alanlara tipik bir örnektir. Çünkü söz konusu sahadaki birçok yayla yerleşmesinin işlev değişikliği yaşadığı söylenebilir. Kuşkusuz bu değişim sürecinin yöre hayvancılığını da olumsuz yönde etkilediği açıkça görülmektedir. Köy kültürünü ya da köysel sempatiyi zayıflatan bu sürece daha sonra değinilecektir.

İncelememize konu olan Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresi, Kalkanlı Dağları'nın yüksek kesimlerindeki platolarda bulunmaktadır. Bu saha, hem yaz ve hem de kış turizmi açısından birçok olanaklar sunar. Yaklaşık olarak 2200-3000 m yükselti kuşağı, kış turizmi, yayla turizmi, eko turizm, göl turizmi, alpinizm ve klimatizm gibi turizm çeşitleri ile kampçılık, piknik, yürüyüş, manzara seyri gibi rekreasyon faaliyetleri için önemli bir potansiyele sahiptir. Buna karşın belirtilen saha, daha ziyade yaz mevsiminde özellikle hafta sonlarında gelen ziyaretçiler tarafından piknik ve kampçılık gibi etkinlikler için kullanılmaktadır. Bu devrede yoğun bir yararlanma dikkati çekerken; kış mevsiminde, herhangi bir aktivite yoktur. Söz konusu alan, turizm potansiyelinin daha fazla harekete geçirilmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 12.10.2005 tarih ve 25964 sayılı Resmi Gazete'de *Çakırgöl Kış Turizm Merkezi* olarak ilân edilmiştir (<http://www.kulturturizm.gov.tr-29.07.2007>). Bu dağlık alanın, tarihî Zigana Geçidi çevresinde Gümüşkayak tesisleri de bulunmaktadır. Ancak tesis yetersizliği ve işletme sorunları, pistlerin kısa ve eğimlerinin yetersiz oluşu gibi olumsuzluklar, iç turizmdeki gelişmesini bile engellemiştir. Çakırgöl Kış Turizm Merkezi'nde, yaklaşık olarak 2250-2700 m arasında tesis edilecek pistler bölgesinde, karın yerde kalma süresi (Ekim-Nisan), kar kalınlığı (3-4 m) ve kar kalitesi oldukça uygundur. Uzun ve farklı eğimlere sahip pist yapılabilme imkânları, diğer avantajlar olarak belirtilebilir. Trabzon havalimanına 65 km mesafede bulunan kayak alanı için, Sumela Manastırı'na kadar olan 13 km uzunluğundaki yolun iyileştirilmesi ve kış mevsiminde de açık tutulması için çalışmalar devam etmektedir.

Bu yolun tamamlanması durumunda Trabzon'dan kayak sahasına kısa sürede ve rahatlıkla ulaşılabilecektir. Kış turizmi için teknik incelemelerin devam ettiği bu dağlık sahanın, gerek yerli ve gerekse de yabancı turistlerin tüm yıl boyunca uğrayabilecekleri bir çekim merkezi haline getirilmesi plânlanmaktadır. Sahanın yaz ve kış turizmine açılacak şekilde değerlendirilmesi, yararlanma yoğunluğunu arttıracığından, bir takım olumsuz sonuçlara yol açacağı kuşkusuzdur. Bu bağlamda detaylı bir araştırma ve plânlama yapılması kaçınılmaz olmalıdır. İşte bu noktada koruma-kullanma dengesi gözetilmesi gerekirken; maalesef ülkemizde bunlarla ilgili bir ikilem ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği üzere turizm coğrafyası, bir mekândaki çeşitli coğrafi kaynakların turizm açısından belirlenmesi ve değerlendirilmesine katkıda bulunur. Doğal ve kültürel varlıkların turizmde açılmasında *koruma-kullanma dengesi* gözetilerek fiziksel plânlamalara büyük gereksinim vardır. Turizm potansiyelinin belirlenmesi noktasında, alanı turizm dışında kullanan diğer sektörlerin olanakları ve kapasiteleri gözden geçirilmelidir. Buna bağlı olarak zayıf ve güçlü yönler ortaya konulmalıdır (Soykan, 2003: 17-18-21). Günümüzde denetimsiz dağ turizmi, pek çok dağlık alanın doğal ve kültürel değerlerinin bozulmasına neden olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Dağlık alanların yönetiminde turistlerin istekleri, yerel halkın ihtiyaçları ve doğal/kültürel kaynakların korunması arasında özenli bir denge sağlanmalıdır. Çünkü sürdürülebilir dağ turizmi, yoksulluğun azaltılması, doğal/kültürel çevrenin korunması ve ziyaretçi tatminini içeren kapsamlı bir plânlamayı gerektirir (Somuncu, 2004: 1-20). Böyle bir yaklaşım, uzun vadeli turizm hedeflerine ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Bu açıdan bakıldığında, henüz ilgili uzmanları tarafından inceleme sahası ile ilgili ayrıntılı bir plânlama çalışmasının yapılmadığını belirtmek gerekir. Ayrıca yerel halkın ve yerel ekonominin turizmle nasıl bütünleştirileceği de belirsizliğini korumaktadır. Bu sorunun plânlamaların istenilen sonuçlara ulaşmasında önemli bir engel oluşturduğu söylenebilir. Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Çakırgöl Kış Turizm Merkezi, koruma ilkelerine hemen hiç dikkat edilmeden, yararlanmanın ön plâna çıkarıldığı bir saha durumundadır. Yakın çevredeki ailelerin ihtiyaçları ve turistlerin beklentilerinin de göz önüne alınmadığı bir plânlama, standart bir kitle turizmi olan paket turları ortaya çıkarabilir. Ayrıca hatırlamak gerekir ki bu yaklaşım, günümüz dünyasında yaşanan post-modernist eğilimle de açıkça çelişmektedir. Çünkü bu bakış açısıyla birlikte alansal farklılığa tekrar geri dönülmüş, yerel bilginin ve çoklu çözümlerin önemine ağırlık verilmeye başlanmıştır. O halde Çakırgöl ve çevresini diğer kış turizm merkezlerinden ayıran özellikler üzerine temellendirilecek bir plânlama kaçınılmaz olmalıdır. Ayrıca, dünyadaki bazı önemli dağ turizm merkezleri etüt edilmeli, buralardaki gelişim aşamaları ve sorunlar incelenmeli ve turist beklentileri de tespit edilmelidir. Yerel nüfusu da yakından ilgilendiren böyle bir plânlama, kendine özgü ilkeleriyle ve daha az sorunuyla bir turistik gelişimi ortaya koyabilir.

Sözü edilen yaklaşım doğrultusunda bu araştırmanın amacını, Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresinin turistik potansiyelini koruma-kullanma dengesi açısından ortaya koymaktır. Bu amaçla, öncelikle sahanın konumu ve doğal çevre özelliklerine ana hatlarıyla değinilmiştir. Daha sonra alanın dağ turizm olanakları ortaya konulmaya çalışılmış ve bu potansiyel, doğal/kültürel çevre özellikleri ile yerel nüfus ve yerel ekonomi açısından tartışılarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

bağlı olarak, günümüzde sahayı büyük ölçüde Trabzon'dan gelen günübirlikçilerin ziyaret ettiği gözlenmiştir. Cami Boğazı vasıtasıyla Gümüşhane'ye ulaşan karayolu ise, standartlarının düşük olması nedeniyle, pek tercih edilmemektedir.

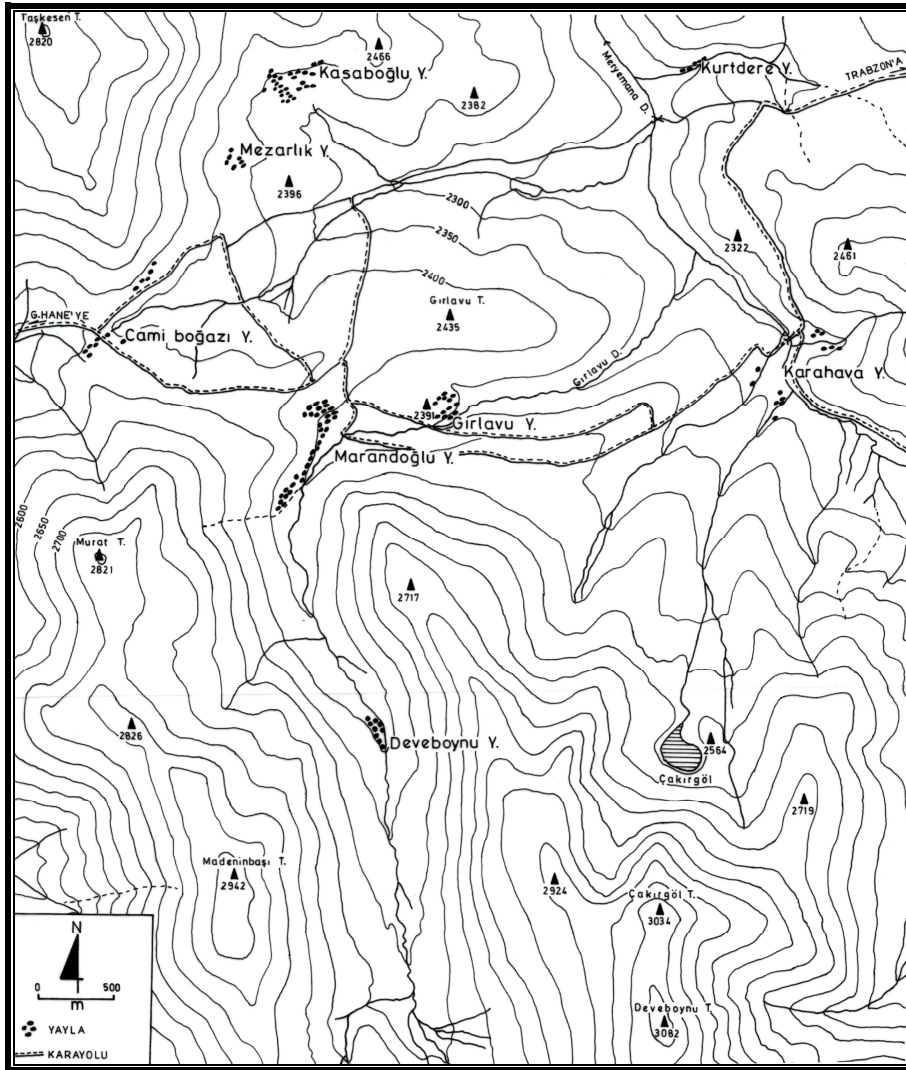
Fotoğraf 1. Cami Boğazı Yaylasına Ulaşan Karayolundan Bir Görünüm.

Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'na dâhil olan Kalkanlı Dağları yayı, batıdan itibaren Horos Dağları (2420 m), Kalkanlı Dağı (2193 m), Nişan Dağı (2660 m), Fırın Dağı (2706 m), Ziyaret Dağı (2800 m) ve Karakaban Dağı (2550 m) gibi dağlık ve tepelik alanlardan oluşur. Turizm merkezi olarak ilân saha, Batıda Nişan Dağı ile doğuda Fırın Dağı arasında yer alır. Araştırma sahası, yükseltileri 2435-3082 m arasında değişen tepeler tarafından çevrelenmiştir. Batıda Murat Tepe (2821 m) ve Madeninbaşı Tepe (2942 m), kuzeybatıda Taşkesen Tepe (2820 m), kuzeyde Gırlavı Tepe (2435 m), güneyde ise Çakırgöl Tepe (3034 m) ve Deveboynu Tepe (3082 m) başlıca yükseltilerdir (Harita 2). Dolayısıyla sahayı oluşturan düzlük kesimler (2200 m) ile Deveboynu Tepesi (3082 m) arasındaki bağli yükselti farkı yaklaşık olarak 900 m'yi bulur. Geniş plâto yüzeylerinden oluşan saha, kuzeye doğru giderek alçalan ve sık aralıklarla akarsular tarafından yarılan vadi sistemleri ile bunlar arasında yer yer yükselen tepelerle engebelenendirilmiş bir topografya sergiler. Buna karşın güneye doğru gidildikçe dik bir şekilde uzanan sırtlar ve tepelik alanlar engebeli bir görünümün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Fotoğraf 2). Böyle bir topografya, farklı turizm olanakları için de, önemli bir potansiyel oluşturmuştur.

Doğu Karadeniz tektonik kuşağı içerisinde bulunan Çakırgöl Kış Turizm Merkezi ve yakın çevresinde Mesozoik yaşlı Mescitli Formasyonu (kumtaşı, killi kireçtaşı, marn, şeyl, tüf), Çatak Formasyonu (bazalt, andezit ve piroklastikleri, kumtaşı, killi kireçtaşı),

Koruma-Kullanma Dengesi Açısından Cami Boğazı Yaylası ve Çakırgöl Çevresinin Turistik Potansiyeline Coğrafi Bir Yaklaşım

Çağlayan Formasyonu (bazalt, andezit ve piroklastikleri) ve Tersiyer yaşlı Kaçkar Granodiyoriti ile Kabaköy Formasyonu (andezit, bazalt ve piroklastikleri, kumtaşı, kumlu kireçtaşı, tuf) yüzeylenmektedir (M.T.A., 1/100 000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası Trabzon E 29 paftası).

Harita 2. Cami Boğazı Yaylası ve Çakırgöl Çevresinin Topografya Haritası.

Fotoğraf 2. Araştırma Sahasının Topografik Yapısından Bir Görünüm.

Çakırgöl Tepe (3034 m) ve Deveboynu Tepe (3082 m), ülkemizde Kuaterner buzullaşmasının yaşandığı alanlar arasındadır. Yapılan araştırmalara göre Pleistosen devamlı kar sınırı, Çakırgöl Tepe'nin kuzey yamacında 2600-2700 m arasında değiştiği kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak güney yamaçlar hariç, diğer kesimlerde yoğun buzullaşmanın meydana geldiği saptanmıştır. Buna karşılık postglasiyal devrede bütün bu yerler akarsu aşındırması yoluyla hemen hemen bugünkü görünümünü kazanmıştır. Nitekim sözü edilen kütlelerin çeşitli kısımlarında tekne ve asılı vadiler, cilâlı ve hörgüç kayalar, sirkler, buzul gölü, moren sedleri gibi buzul topografyasına ait şekilleri gözlemek mümkündür (Beret, 1955: 115-125). Bu topografik manzara, turizm açısından da önemli bir potansiyeldir. Çünkü alpinizm (dağcılık) amacıyla yaz ve kış çıkış yapılabilecek Çakırgöl Tepe (3034 m) ve Deveboynu Tepe (3082 m) bu bölgededir. Ayrıca buzul gölüne güzel bir örnek oluşturan Çakırgöl de önemli bir çekicilik oluşturur (Fotoğraf 3). Bu göle adını veren tepenin kuzey eteğindeki büyük bir sirk in çanağında yer alan bu göl, 250 m uzunluğa ve 200 m genişliğe sahiptir. Yaklaşık olarak 10 m kadar derinliği olan gölün gideğeni de bulunmaktadır. 2533 m yükseltideki göl, güney yamaçlarındaki kaynaklar ve eriyen kar sularıyla beslenmektedir. Alanı 3 ha kadar olan gölün, günümüzde doğal yapısı bozulmaya yüz tutmuştur. Temiz ve duru olan göl sularından, 1994 yılından itibaren, Trabzon'un bir kısım merkez köylerine içme-kullanma suyu sağlanması göl suyunun azalmasına neden olmuştur. Ayrıca gideğen kısmına yapılan set, gölün doğal görünümünü de bozmuştur. Yaz mevsiminde çevresinde piknik yapılan ve zaman zaman kamp alanı olarak kullanılan bu saha, Cami boğazı yaylasına 5 km kadar uzaklıktadır. Kış mevsiminde ise Çakırgöl su yüzeyinin buz tutması, buz pateni yapılabilmesine olanak sağlayabilir.

Fotoğraf 3. Çakırgöl'den Görünümler.

Turizmde önemli bir doğal çevre elemanı olan iklim, dağlardan kış turizmi ve yaz turizmi şeklinde yararlanma olanağı sağlar. İnceleme sahasında, kış turizmi henüz potansiyel bir kaynak olup, buna karşın yaz mevsiminde yoğun bir ziyaretçi akımı dikkati çeker. Böyle olmakla birlikte saha, iklim açısından yüksek bir kış turizm potansiyeline de sahiptir. Şiddetli ve kar yağışlı uzun kışlar ile sisli, çisentili ve güneşli gün sayısı sınırlı olan kısa yaz mevsimi, yörenin iklim özelliklerini tanımlar. Kar örtüsü kalınlığı (3-4 m), karın yerde kalma süresinin uzunluğu (6-7 ay) ve kar kalitesi, kayak sporu için elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Ekim ayı başlarında başlayan kar yağışları, Mart ayı sonlarına kadar devam etmektedir. Kar örtüsünün yerden kalkması ise Mayıs sonunu ve hatta zaman zaman Haziran ortalarını bulur. Bunun yanında kar kalınlığının ve kar kalitesinin de uygun olması, yörede yaklaşık 6-7 ay kayak yapılabilmesine olanak tanıyabileceği söylenebilir. Ayrıca kış

mevsiminde sisli günler sayısının çok az oluşu, kayak sporu için bir başka avantaj olduğu hatırlanabilir. Bölgede kış mevsiminde etkili olan sert rüzgârların hâkim yönü güneydir ve sık sık kar savurmalarına rastlanır. Bu durum kayak pistlerinin tesis edilmesinde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Doğal çevre özelliklerinin kış turizmine elverişli olması nedeniyle saha, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, 2005 yılında Çakırgöl Kış Turizm Merkezi olarak ilân edilmiştir.

Çakırgöl ve çevresi yaz mevsiminde serin, sisli ve çisentili iklim özelliklerine sahiptir. Bu özellikler yörenin önemli bir yaylacılık faaliyet sahası olmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim sahanın yakın çevresinde Kasaboğlu, Mezarlık, Cami boğazı, Deveboynu, Marandoğlu, Gırlavu, Karahava ve Kurtdere gibi yayla yerleşmeleri vardır (Harita 2). Bunlardan özellikle Cami boğazı ve Kurtdere yaylalarında turistik işlevler yavaş yavaş ön plâna çıkmaktadır. Hafta sonlarında yoğunlaşan ziyaretçiler, piknik, kamp ve yürüyüş gibi rekreasyonel aktiviteleri gerçekleştirirler. Araştırma sahası, iklim özellikleri nedeniyle klimatizm açısından da uygundur. Hatırlanacağı üzere yüksek yerler ozon bakımından zengin olduğundan, ozon havadaki kirleticileri doğal olarak temizler ve dağlar alçak kesimlere göre daha temiz havaya sahip olur.

Yaklaşık 2200-3000 m yükselti kuşağındaki araştırma sahası, ağaç yetişme sınırının üstünde bulunur. Bu nedenle sahanın flora özelliklerini genel olarak çıplak yamaçlar ve nemli Alpin çayırıklar oluşturur. Bu bitki örtüsü, kuşkusuz yöredeki hayvancılığa bağlı olarak gelişen yaylacılığı teşvik etmektedir. Ayrıca bu durum, çim kayağı için de önemli bir potansiyel oluşturabilir. Çevrenin orman örtüsünden yoksun olması ve doğal ortamın gittikçe bozulması, faunayı da olumsuz yönde etkilemiştir. Bununla birlikte tilki, kurt, çakal, keklük ve ayı gibi hayvanlara nadir de olsa rastlanmaktadır. İnceleme alanını oluşturan dağlık alanda, sık aralıklarla kaynak sularına (yöresel adıyla göze) da rastlanmaktadır. Temiz ve berrak kaynak suları, balık yetiştiriciliği için de önemli bir potansiyeldir. Ancak yaylalardaki meralarda suni gübre kullanımının artması, çevredeki suların da kirlenmesine yol açmaktadır.

3-Turistik Potansiyel ve Kullanım Durumu

Türkiye’de deniz turizmine alternatif kaynaklardan birisi de hatırlanacağı üzere dağ turizmi potansiyelidir. Bu bakımdan araştırma sahasında da kanaatimizce değerlendirilmesi gereken yüksek bir potansiyel bulunmaktadır. Bunlar, yaz ve kış turizmi potansiyeli olarak belirtilebilir. Buna karşın, henüz yaz turizmi imkânlarının ancak sınırlı bir kısmı harekete geçirilebilmiştir. Bunun yanında sahanın bir kış turizm merkezi yapılabilmesi için de çalışmalar sürdürülmektedir.

Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresi, dağ turizmi kapsamında yayla turizmi, eko turizm, kırsal turizm, klimatizm, alpinizm ve kış turizmi gibi olanaklara sahiptir. Ayrıca sirk gölü durumundaki Çakırgöl’ün varlığı, göl turizmi için önemli bir kaynaktır. Bunların yanında kampçılık, piknik, yürüyüş, doğa araştırmaları, manzara seyri ve fotoğraf çekme gibi rekreasyonel etkinlikler için de yüksek bir potansiyel dikkati çekmektedir.

Kalkanlı Dağları’nın yüksek düzlükleri, geçmişten günümüze yaylacılık faaliyet sahası olarak kullanılmaktadır. Bu aktivitenin temelini hayvancılık oluşturmakla birlikte,

hava değişikliği şeklinde adlandırılan, sağlıklı bir iklimde bulunmayı da geleneksel olarak içermektedir. İnceleme sahasında Kasaboğlu, Mezarlık, Cami boğazı, Gırlavu, Marandoğlu, Deveboynu, Karahava ve Kurtdere gibi hayvancılık ekonomisine bağlı olarak gelişen yaylalar bulunur (Harita 2, Fotoğraf 4). Ancak son yıllarda sosyo-ekonomik değişim özellikle de ulaşımın gelişmesi ve gelir seviyesinin artması, söz konusu yaylaların işlevsel değişim süreci geçirmelerine yol açmaktadır. Bunun yanında farklı mekânların turizme kazandırılma çabaları, yayla turizmini gündeme getirmiştir. Yaşanan bu değişim hayvancılık ekonomisinin zayıflamasına ve geleneksel yayla evlerinin (kelif) yerine çevreyle uyumsuz yapıların yapılmasına neden olmaktadır. Böylece turizm, alt zon ile üst zon arasında benzeşmeye de yol açmaktadır. Kuşkusuz bu benzeşme, turistik aktivitenin geleceği açısından son derece olumsuz bir gelişmedir.

Fotoğraf 4. Kasaboğlu (solda) ve Marandoğlu Yaylaları, Hayvancılığa Bağlı Olarak Gelişmişlerdir.

Kıyılarda yoğunlaşan kitle turizminin aksine yayla turizmine daha çok çevreye saygılı, sakin ortamları seven doğasever turistlerin katıldığı düşünülmektedir. Araştırma sahası yayla turizmi açısından değerlendirildiğinde, Cami boğazı ve Kurtdere yaylaları ön plâna çıkar. Bu yaylalarda yapılan tesisler yaz mevsiminde yoğun bir ziyaretçi çekmektedir. Özellikle Cami boğazı mevki bugün, 70 yatak kapasiteli 4 konaklama tesisi, 1 fırın, 4 kasap dükkânı, 4 bakkal dükkânı ve bunlardaki 20 çalışanı ile dikkati çeker. Yaz mevsiminde Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri yoğunlaşan ziyaretçiler, daha çok piknik, kamp ve yürüyüş gibi etkinlikler gerçekleştirirler. Gelenlerin büyük bir kısmını ziyaretçiler oluştururken, az bir kısmı da buradaki tesislerde 1-2 gün kadar konaklarlar. Elektrik ve telefon gibi altyapı hizmetlerin bulunduğu saha, çevrenin yayla turizm merkezi konumundadır (Fotoğraf 5). Ancak denetimsiz ve plânsız yapılaşma burada da dikkati çekmektedir. Kış turizm merkezi kapsamında, bu yayladaki gelişmelerin de mutlaka plânlamalara dâhil edilmesi gerekir. Ayrıca yazın önemli bir nüfus kitlesinin toplandığı bu sahada henüz sağlık ve güvenlik birimlerinin bulunmayışı önemli bir eksikliklerdir.

Genellikle Trabzon'a bağlı Yomra ve Maçka ilçelerinde oturan nüfusun yararlandığı Kurtdere yaylası, Cami boğazına yaklaşık 5.5 km ve Çakırgöl'e ise 5 km uzaklıktadır. Burada 2300 m yükseltideki 50 yatak kapasiteli Dilaver Yayla Tesisleri turizme hizmet etmektedir (Fotoğraf 6). Şu anda sadece yaz mevsiminde hizmet veren tesiste 10 personel istihdam edilmektedir. Özellikle yerli turistlerin uğrak noktası olan tesiste ortalama konaklama süresi 2-3 gün kadardır.

Fotoğraf 5. Yayla Turizm Merkezi Konumundaki Cami Boğazı'nda Çevreyle Uyumsuz Bir Yapılaşma Dikkati Çekmektedir.

Fotoğraf 6. Dilaver Yayla Tesisleri Kurtdere Yaylasındadır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yayla turizmi, Cami boğazı ve Kurtdere yaylalarında nispeten önem kazanmaya başlamıştır. Ancak bu etkinliğin yerel ekonomiye önemli bir katkısının olmadığını ifade etmek gerekir. Yayla turizmi ile yerel unsurlar arasındaki ilgi, yalnızca hayvansal ürün alışverişinde ortaya çıkmaktadır. Oysaki yöreyi dış turizme açmak ve yerel ekonomiyi yayla turizminin bir parçası yapmak temel amaç olmalıdır. Bu yaklaşımın hayata geçirilmesi için yöresel mimarının özenle korunması, yürüyüş güzergâhlarının yaylaları kapsayacak şekilde oluşturulması gerekir. Ayrıca yöresel mimariyi yansıtan bazı yayla evleri, turistlere çeşitli konaklama hizmetleri sunabilecek hale getirilebilir. Bunun yanında turist gruplarının çevredeki yayla yerleşmelerine giderek kırsal hayatı gözleme ve bizzat buradaki hayvancılık faaliyetlerine katılmaları sağlanabilir. Böylece yörenin kırsal turizm potansiyeli harekete geçirilebilir ve yerel nüfus da turistik aktivitenin bir parçası yapılabilir. Böyle bir yaklaşım, yöresel kırsal kalkınmada ve gelir düzeyinin yükselmesinde önemli bir etken olabilir.

Araştırma sahasının sahip olduğu turistik imkânlardan bir diğerini de alpinizm oluşturur. Alpinizm, dorukları hedefleyen dağcılık sporu ve daha alçak seviyelerde bilimsel ve rekreasyon amaçlı tırmanışlar için verilen ulaşım, konaklama, ağırlama, taşıma, güvenlik gibi hizmetleri kapsayan bir turizm çeşididir (Doğaner, 2001: 191). Özellikle buzul topografyası ve buna bağlı olarak oluşmuş sirk gölü durumundaki Çakırgöl, sahanın bu anlamdaki çekiciliğini arttırmaktadır. Çakırgöl Tepe (3034 m) ve Deveboynu Tepe (3082 m) yaz-kış çıkış yapılabilecek özelliktedir. Böyle olmakla birlikte, rekreasyon amaçlı geziler için yaz mevsiminin tercih edilmesi daha uygundur. Belirtilen tepelere tırmanışta Cami boğazı-Çakırgöl hattı, farklı alternatif kaynaklara sahip olması nedeniyle, takip edilmelidir. Ayrıca bu hat, konaklama ve su temini bakımından da elverişlidir. Bu olumlu koşullara karşın, nadiren bazı grupların tırmanışları dışında, sahada alpinizm potansiyeli harekete geçirilememiştir. Bu amaçla, öncelikle yörenin daha iyi tanınmasını sağlamak için, dağların coğrafi özelliklerini içeren broşürler hazırlanmalıdır. Spor ağırlıklı bir turizm şekli olan alpinizmde, atıkların bertaraf edilmesi de dikkat edilmesi gereken özelliklerden birisidir. Çünkü Dünya'nın birçok dağlık alanında atıkların büyük bir sorun oluşturduğu bilinmektedir. Alpinizmde sağlık hizmeti de büyük önem taşımaktadır. Bunun için gerekli güvenlik ve ilkyardım tedbirlerinin alınması kaçınılmazdır. Bunların yanında yörede yaz mevsiminde sık sık sis olayları görülür. Bu iklim unsurunun, alpinizm etkinliklerini düzenlerken mutlaka göz önünde bulundurulması gerekir.

İnsanların su kaynaklarına ilgisi, gölleri de önemli bir turistik çekicilik haline getirmiştir. Çakırgöl Tepe'nin kuzey eteğindeki Çakırgöl, yörenin başta gelen turistik kaynaklarından birisidir. Oluşum kökeni bakımından sirk gölü olan Çakırgöl, yaklaşık 3 ha alana ve 10 m derinliğe sahiptir. Trabzon'un bir kısım merkez köylerine içme-kullanma suyu sağlanması ve gideğen kısmına yapılan set, doğal moren seddinin kısmen bozulmasına neden olmuştur. Bunun için set yıkılmalı ve içme suyu için biraz daha alçak bir konumda yapılacak bir depoda suyun biriktirilerek kullanım alanlarına verilmesi daha uygun olacaktır. Küçük alanlı bir göl olan Çakırgöl, suya bağlı rekreasyonel faaliyetlere elverişli değildir. Buna karşın çevresi yürüyüş, kamping, piknik, manzara seyretme, fotoğraf çekme ve doğa araştırmaları gibi etkinlikler için son derece elverişlidir. Bunlardan günümüzde piknik ve kamping, en çok tercih edilen aktivitelerdir. Özellikle gölün doğu ve batı

yamaçları, piknik ve kamping etkinlikleri için uygun özellikler taşımaktadır. Cami boğazı yaylasına yaklaşık 5 km mesafede bulunan Çakırgöl'e düzgün bir yol olmadığı için ulaşım oldukça güçtür. Ancak doğal çevrenin daha fazla bozulmasını engellemek için, buraya ulaşan karayolunun standartları yükseltilmemelidir. Yürüyüş, bisiklet veya özel donanımlı toplu taşıma araçları bu maksatla kullanılabilir. Böyle yapılmazsa göl çevresi zamanla yoğun bir kitle turizmine açılabilir ve zaten son derece hassas bir yapıda olan gölün yok olma tehlikesi ortaya çıkabilir. Kış mevsiminde Çakırgöl su yüzeyinin buz tutması ve çevrenin metrelerce kalınlıkta kar örtüsüyle kaplı olması, doyumsuz bir manzara güzelliği oluşturur. Bu durum Çakırgöl'de buz pateni yapılabilmesine de olanak verebilir. Kışın Çakırgöl'e kar motorları kullanılarak ulaşım sağlanabilir.

Çevreyi koruyan ve yerel nüfusun refahını gözeterek doğal alanlara karşı duyarlı bir seyahat türü olan ekoturizm, araştırma sahasında da geliştirilebilecek bir kaynak durumundadır. Bu amaçla Cami boğazı ve Çakırgöl çevresinde doğa yürüyüşü (trekking), dağ bisiklet turu, jeep safari, at safari, fotoğraf çekme, bilimsel amaçlı yürüyüş, manzara izleme ve kültürel yürüyüşler gibi ekoturizm etkinlikleri yapılabilir. Bunlardan günümüzde doğa yürüyüşü, fotoğraf çekme, manzara izleme ve az da olsa jeep safari aktiviteleri yapılmaktadır. Altındere vadisindeki (Maçka) Coşandere Turistik Tesisleri, 3 adet 12 kişilik arazi araçlarıyla turlar düzenlemektedir. Tur güzergâhları içerisinde çeşitli yaylalar ve Çakırgöl de bulunmaktadır. Bunun yanında Cami boğazı merkezli olarak çevredeki yaylalara düzenlenecek kültürel yürüyüşler, turistlerin kırsal yaşamı yakından tanımalarına ve yerel nüfusun da turizmle bütünleşmesine imkân verebilir.

Sağlık turizminin bir kolu olan klimatizme, özellikle dağlık ve ormanlık alanların ikliminin uygun olduğu bilinmektedir. Yüksek kesimlerde oranı yüksek olan ozonun havayı temizlemesi, dağlık alanları bu açıdan çekici hale getirmektedir. Gittikçe yoğunlaşan sanayileşme ve şehirleşme, çevre kirliliğinin artmasına ve insanların doğal ortamlara yönelmesine neden olmaktadır. Yaklaşık 2200-3000 m yükselti kuşağında bulunan araştırma sahasının özellikle Cami boğazı-Çakırgöl hattı çevresi klimatizm açısından elverişlidir. Temiz havası, berrak ve soğuk suları, sessiz ve sakin bir ortamı ve nispeten doğal yaşamı ile saha dikkati çekmektedir. Buna karşın yörede bilimsel bir klimatizm faaliyetinin olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü yapılan araştırmalara göre böyle sağlıklı iklimlerde en azından 3 hafta kadar kalmak gerekir. Araştırma sahamıza gelenlerin büyük bir çoğunluğunu günübirlikçiler oluşturur. Konaklama kapasitesi yetersiz olan tesislerde veya çadırlarda kalanların ortalama kalış süreleri de 2-3 gün kadardır.

Dağ turizmi kapsamında değerlendirilen kış turizmi, Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresinin en önemli turistik potansiyelleri arasındadır. Zaten Doğu Karadeniz Bölümü yaylalarının kış turizmüne uygun olduğu bilinmektedir. Araştırma sahasının gerek iklim özellikleri ve gerekse de yüzey şekilleri kış turizmüne elverişli olmakla birlikte, bu aktivite henüz geliştirilmemiştir. Bu nedenle Cami boğazı ve Çakırgöl çevresinde kış mevsiminde herhangi bir ekonomik faaliyet söz konusu değildir.

Yaklaşık olarak 2200-3000 m yükselti kuşağında bulunan araştırma sahası, ülkemizde kar yağışlarına en fazla gerçekleştiği yerlerden birisidir. Nitekim Ekim ayı başlarında başlayan kar yağışları, Mart ayı sonlarına kadar devam etmektedir. Karın yerden

kalkması ise Mayıs sonunu ve hatta zaman zaman Haziran ortalarını bulur. Bunun yanında 3-4 m'yi bulan kar örtüsü kalınlığı ve kar kalitesinin (toz kar) de uygun olması, yörede yaklaşık 6-7 ay gibi uzun bir kayak sezonuna olanak tanır. Yine kış mevsiminde sis oluşumun çok az olması, kış turizmi için son derece önemli bir özelliktir. Bölgede kış mevsiminde etkili olan sert rüzgârların hâkim yönü güneydir ve sık sık kar savurmalarına rastlanır. Ancak kayak pistleri kuzeye bakan yamaçlara yapılacağı için, bu durum büyük bir sorun teşkil etmeyecektir. Kısaca belirtmek gerekirse, yörenin iklim özellikleri, kış turizmi için elverişli bir ortam sunar.

Yüzey şekilleri açısından bakıldığında, Güneydeki Murat Tepe (2821 m), Madeninbaşı Tepe (2942 m), Çakırgöl Tepe (3034 m) ve Deveboynu Tepe (3082 m) gibi alanlardan kuzeye doğru yükseltisi azalan bir topografya dikkati çeker. Bu özellikler farklı eğim ve uzunluklara sahip pistlerin yapılabilmesine imkân tanır. Doğal çevre özelliklerinin kış turizmine elverişli olması nedeniyle saha, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, 2005 yılında *Çakırgöl Kış Turizm Merkezi* olarak ilân edilmiştir. Bu projenin hayata geçirilebilmesi için gerekli fizibilite çalışmaları sürdürülmektedir.

Kış turizm alanlarında pistler ve mekanik tesislerin yer alacağı kayak alanları kadar konaklama tesisleri de önemlidir. Bu amaçla, Çakırgöl Kış Turizm Merkezi'ne 4000 yatak kapasiteli konaklama tesislerinin yapılması plânlanmaktadır. Bunun için sahanın kuzeyinde bulunan güney yamaçlar tercih edilmelidir. Turizm merkezinde 1.5 km, 3 km, 5 km ve 7 km gibi farklı uzunluklara sahip kayak pistlerinin yapılması düşünülmektedir. Pistler 2250-2700 m yükselti kuşağında bulunacaktır. Kış turizm merkezine ise Trabzon üzerinden yaklaşık 65 km'lik karayolu ile ulaşılacaktır. Bu nedenle söz konusu karayolunu iyileştirme çalışmaları devam etmektedir. Eldeki verilere göre yöre, kış turizmi için de son derece elverişli özelliklere sahiptir. Böyle olmakla birlikte, bilimsel bir plânlama ve uygulama yapılmadığı takdirde, geri dönüşü zor sorunlarla karşılaşılması muhtemeldir. Konu bu yönüyle tartışma başlığı altında tekrar ele alınmıştır.

Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresi, kültür turizmi açısından da bir merkez özelliği taşıyabilir. Nitekim yaz mevsiminde yöreye gelen turistler 14 km kuzeydoğudaki Santa Harabeleri'ni (Gümüşhane-Dumanlı köyü), 13 km kuzeydeki Altındere Vadisi Milli Parkı ve Sumela Manastırı'nı (Trabzon-Maçka ilçesi), 14 km güneydeki İmera Manastırı ve Harabeleri'ni (Gümüşhane-Olucak köyü) ve 20 km güneybatıdaki Karaca Mağarası (Gümüşhane-Torul ilçesi) gibi doğal ve kültürel turistik kaynakları da ziyaret edebilirler.

4-Tartışma

Eko turizm, yeşil turizm, sorumlu turizm, doğa turizmi ve sürdürülebilir turizm gibi turizm türlerine günümüzde yoğun bir yönelim olduğu bilinmektedir. Küresel anlamda turizm sektöründe ortaya çıkan bu eğilimde; turistlere farklı alternatifler sunabilmek, daha geniş bir mekânı turizme kazandırmak ve daha da önemlisi turizm sezonunu uzatarak daha fazla gelir elde etme isteği önemli bir yer tutar. Buna karşın böyle bir yaklaşımın kültürel ve doğal çevreye duyarlı bir turizm politikasını da içermesi gerektiği unutulmamalıdır. Konuya bu açıdan bakıldığında, dünyamızın ve insanlığın ortak geleceği açısından, üzerinde en fazla durulması gereken husus bu olmalıdır. Ancak çevreye ve etnik gruplara duyarlı turizm hareketinin özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde revaçta olması

dikkat çekicidir. Doğal çevrenin buralarda daha az bozulmuş olduğu görüşü, pek de doğru değildir. İşte bu noktada, turizmin küreselleşmeyi kolaylaştıran bir aktiviteler bütünü olduğu hatırlanmalıdır. Turistik hareketlere bağlı olarak dünyanın hemen her tarafında büyük benzeşmeler ortaya çıkmakta ve hatta bazı ülkelerin ekonomileri büyük oranda turizme dayanmaktadır. Kuşkusuz bu yaklaşım tarzı, küresel ekonomilerin etkinlik alanını genişlettiği gibi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için de farklı sorunları gündeme getirmektedir. Doğal ve kültürel bozulma yanında kırılgan bir ekonomik yapı belli başlı olumsuzluklar olarak dikkati çeker. Bilindiği üzere turizm, risk etmeni yüksek bir sektördür. Bu sektör savaş, deprem, terör ve yüksek enflasyon gibi değişik olaylardan kolaylıkla etkilenebilir. Bu özelliği turizmi güvenilir bir sektör yapmaktadır (Taner, 2003: 34). Tüm bu açıklamalar turizm faaliyetine karşı olmamızı gerektirmez. Ancak bilimsel bir plânlama yapılmadığı takdirde turistik kaynakların tüketildiği, doğal/kültürel çevrenin bozulduğu ve yerel unsurların dönüşüme/benzeşmeye uğradığı bir ortamla karşılaşılması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, turizme açılacak sahalara, öncelikle *Kültürel ve Doğal Miras Envanteri* çıkarılmalıdır (Gökçen, 2006: 182).

Bilindiği üzere dağlık alanların yönetiminde turistlerin istekleri, bölge ailelerinin ihtiyaçları ve doğal/kültürel kaynakların korunması arasında özenli bir denge sağlanmalıdır. Özellikle doğal ve kültürel varlıkların turizme açılmasında *koruma-kullanma dengesi* gözetilerek fiziksel plânlamalara büyük gereksinim vardır. Ancak böyle bir yaklaşımla, uzun vadeli turizm hedeflerine ulaşılması mümkün gözükmemektedir. Son yıllarda birçok alanda olduğu gibi turizm sektöründe de sıklıkla vurgulanan yaklaşımlardan birisi koruma-kullanma dengesidir. Ülkemizde her geçen gün, gerek doğal ve gerekse de kültürel varlıkların turizme açılmasında, koruma-kullanma dengesine daha fazla önem verilmeye çalışılmaktadır. Ancak her şeye karşın, turistik kaynakların değerlendirilmesinde kullanma yaklaşımının belirgin bir şekilde ağır bastığı görülmektedir. Hatta ülkemizde bazı sahalara, sadece turizme hizmet etmesi için koruma altına alındığı izlenimi edinilmektedir. Böyle bir yaklaşım Türkiye’de koruma-kullanma ikilemine neden olmaktadır. Acaba koruma ve kullanma arasında bir denge sağlanabilir mi? Yoksa insan-çevre etkileşiminin olduğu mekânlarda denge, doğal ve kültürel ortam aleyhine bozulur mu? Kuşkusuz nüfus baskısı, doğal/kültürel ortamlarda farklı şekillerde bozulmalara zemin hazırlar. Bu nedenle amaç, yapılacak plânlamalarla bu bozulmaları mümkün olduğunca azaltabilmek olmalıdır. Ayrıca özellikle ülkemizin dağlık alanlarında yerel nüfusu dikkate almadan yapılacak bir turistik plânlama, çeşitli sorunları beraberinde getireceği gibi bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesine de katkı yapmayabilir. Bu temel bakış açısı doğrultusunda, Cami boğazı-Çakırgöl çevresinin turizm potansiyelini ve mevcut kullanım durumunu tartışmamız amacımız yönünden uygun olacaktır.

Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresi, ülkemizin en önemli dağ turizmi potansiyel sahalardan birisidir. Kalkanlı Dağları üzerinde bulunan saha, iklim özellikleri ve yüzey şekillerinin elverişli olması nedeniyle, hem yaz turizmine ve hem de kış turizmi imkânlarına sahiptir. Ancak günümüzde henüz kış turizmi olanaklarından yararlanılmaya başlanmamıştır. Bununla birlikte, yörede hayvancılık ekonomisine dayalı yaylacılık faaliyetlerinin yoğunlaştığı dikkati çeker. Nitekim Kasaboğlu, Mezarlık, Cami boğazı, Gırlavu, Marandoğlu, Deveboynu, Karahava ve Kurtdere gibi hayvancılık ekonomisine

bağlı olarak gelişen yaylalar bulunur. Doğal ve kültürel çevreyle uyumlu bir turistik aktivite için, sahada dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde sıralayabiliriz.

- Her şeyden önce yöredeki yayla turizmi, geleneksel yaylacılık faaliyetini olumsuz yönde etkilememelidir. Bu amaçla yerel unsurlar turizm sektörünün bir parçası yapılmalı, geleneksel yaşam biçimi ve mimari özenle korunmalıdır. Çünkü turizmin değiştirici etkisi karşısında hayvancılık faaliyetlerinin terk edilmesi, özellikle bölge ekonomisi için büyük bir kayıp olacaktır. Tüm bunlara karşın, son yıllarda yaylaya çıkışta eğlence ve dinlence unsurunun ön plâna çıkmaya başladığı gözlenmektedir. Oysaki saha yaz mevsiminde yararlanılabilecek önemli bir Alpin çayırliklar sahası durumundadır. Aynı zamanda geleneksel mimaride de olumsuz yönde değişim yaşanmakta ve alt kuşaktaki binalara benzer yapılar ortaya çıkmaktadır. Bu gelişme doğal çevrenin daha fazla baskı altında kalmasına yol açmaktadır. Kitle turizmi yerine doğaya ve yerel halka saygılı eko turizm imkânları geliştirilmelidir. Bu nedenle araştırma sahasının sahip olduğu yaz turizm potansiyeli, çevredeki yaylalar da dâhil edilerek geliştirilmelidir. Büyük konaklama tesisleri yerine doğal/kültürel çevreyle uyumlu daha küçük tesisler yapılmalı ve hatta yaylalardaki geleneksel meskenler de bu amaçla kullanılmalıdır. Bu kapsamda denetimsiz yapılaşmanın ivedilikle önüne geçilmelidir. Arazi gözlemleri sırasında, turizme hizmet eden bir kısım tesislerin plansız ve çevreyle uyumsuz inşa edildiği; kent yapılarına benzetildiği dikkati çekmiştir. Burada tuğla ve betonarme turistik tesislerin dış cephelerinin, Uzungöl ve Ayder'de olduğu gibi, ahşapla kaplanması uygun bir yaklaşım olabilir

- Yaz turizmi kapsamında alpinizm, klimatizm ve kırsal turizm olanakları da son derece önemlidir. Bu turistik aktiviteler için Cami boğazı yaylası merkez olma özelliği göstermektedir. Çevrenin coğrafi özellikleri detaylı bir şekilde incelenerek tanıtım broşürleri hazırlanmalı ve söz konusu aktiviteler plânlanmalıdır. Özellikle Çakırgöl ve Deveboynu tepeleri alpinizm için elverişli koşullar taşımaktadır. Ancak burada kırsal rekreasyon faaliyetlerinin ve ziyaretçi sayısının taşıma kapasitesinin üstüne çıkması, çeşitli sorunların ortaya çıkmasına yol açabilecektir (Özgüç, 1998: 157-158). Bu nedenle Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresinin taşıma kapasitesinin belirlenmesi gerekir.

- Sahanın en önemli turistik çekiciliklerinden birini Çakırgöl oluşturur. Küçük bir göl olması nedeniyle, daha çok çevresindeki rekreatif etkinliklerle dikkati çeker. Bu açıdan bakıldığında kampçılık, piknik, yürüyüş, doğa araştırmaları, manzara seyri, fotoğraf çekme gibi etkinlikler için uygun ortam özellikleri taşımaktadır. Ancak gölden içme-kullanma suyu alınması ve gideğen kısmına set yapılması, doğal görünümünün bozulmasına neden olmuştur. Gölün doğal güzelliğinin kaybolmasına yol açabilecek uygulamalara bir an önce son verilmelidir. Ayrıca Cami Boğazı ile arasındaki 5 km'lik yolun standartları yükseltilmemelidir. Aksi takdirde göl, yoğun bir kitle turizmi merkezi haline gelir ve bu da doğal ortam bozulmalarını hızlandırır.

- Dağ turizmi kapsamındaki kış turizmi, geliştirilmek istenen turistik aktivitelerden birisidir. Eldeki veriler, sahanın kış turizmi için uygun nitelikler taşıdığını belirtse de bunun tekrar detaylı bir şekilde gözden geçirilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız. Çakırgöl Kış Turizm Merkezi projesi hayata geçtiğinde, saha tüm yıl boyunca insan müdahalesi ile karşı karşıya kalacaktır. Kaldı ki yerel halkın kış turizmi ile

bütünleşmesi ve yerel ekonominin bundan fayda sağlaması da imkânsız gibi görünmektedir. Çünkü yapılan plânlamalara göre seyahat acentelerinin organize edecekleri paket turlar neticesinde yoğun bir kitle turizmi ortaya çıkacaktır. Ayrıca bu amaçla Trabzon'dan yöreye ulaşan 65 km'lik karayolunun, Sumela Manastırı'ndan sonraki 13 km'lik kısmının iyileştirilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmaların yeni bir güzergâh şeklinde Altındere Vadisi Milli Parkı içerisinde gerçekleştirilmesi endişemizi arttırmaktadır. Zaten yoğun bir turistik baskı altında olan milli parkta (Doğanay, 2003: 43-64), ağaçlar kesilmekte ve büyük ölçüde gürültü oluşturulmaktadır. Motorlu araç seslerinin etkili olacağı ve yaz-kış kullanılacak bir ortamda koruma-kullanma dengesinin sağlanması pek gerçekçi olmaz. Öyle anlaşılıyor ki burada koruma unsuru ihmal edilerek kullanma yaklaşımına ağırlık verilecektir. Zaten milli park sahası yoğun bir şekilde sürdürülen yaylacılık ve turizm etkinliklerinin baskısı altında bulunmaktadır. Günümüzde araştırma sahası yılın ancak 4 ayında kullanılırken, kış turizminin başlamasıyla bu süre tüm yılı kapsayacaktır. Bu nedenle doğal ortam üzerindeki baskı daha da artacak ve doğanın kendini yenileyebilmesi zorlaşacaktır. Bu değerlendirme sonucunda, yörede yaz turizmine önem verilmesinin daha doğru olacağı düşüncesindeyiz. Hem böylelikle uzun bir süre dağlık alan müdahaleden uzak kalacak ve hem de yerel nüfusun yaz mevsiminde turizmle bütünleşmesi mümkün olabilecektir.

• Yörenin kış turizm merkezi yapılması durumunda, özellikle Sumela Manastırı'ndan sonraki karayolunun ulaşımına açık tutulması için yoğun bir çalışma ve harcama yapılması gerekecektir. Çünkü kış mevsiminde sahanın fazla kar yağışı alması, karayolunun sık sık ulaşımına kapanmasına neden olabilecektir. Ayrıca söz konusu güzergâh, çığ düşmeleri açısından risk taşımaktadır. Dolayısıyla karayolunun yapılması sırasında bunun göz önünde bulundurulması büyük bir önem arz etmektedir.

5-Sonuç

Cami boğazı yaylası ve Çakırgöl çevresi, ülkemizin dağ turizmi potansiyeli yüksek alanlarına tipik bir örnektir. Bu çevrede uzun zamandan beri hayvancılık ekonomisine dayalı yaylacılık faaliyeti sürdürülmektedir. Bugün bile çok sayıda yayla yerleşmesinin varlığı bunu kanıtlamaktadır. Ulaşımın gelişmesi ve gelir seviyesinin artışına bağlı olarak, geleneksel şekilde sürdürülen yaylacılıkta belirgin değişiklikler gözlenmektedir. Bunların başında yaylaların turistik fonksiyonlarının ön plâna çıkması ve hayvancılığın önem kaybetmeye başlamasıdır. Ayrıca, yeni yapılan meskenlerin kıyı kuşağındakilere benzetilmesi dikkat çekici bir olumsuzluktur. Gerek yaz ve gerekse de kış turizm olanaklarına sahip sahadan günümüzde sadece yazın yararlanılmaktadır. Bu kapsamda yayla turizmi, eko turizm, klimatizm, alpinizm, kırsal turizm ve göl turizmi gibi turizm türleri ile kampçılık, piknik, yürüyüş, doğa araştırmaları, manzara seyri ve fotoğraf çekme gibi rekreatif etkinlik imkânlarına sahiptir. Dış turizmden ziyade iç turizm aktivitesinin dikkati çektiği sahada, özellikle hafta sonlarında yoğun bir günübirlikçi akını gerçekleştirir. Bunun yanında doğal çevre özelliklerinin uygun olması nedeniyle yörenin kış turizmi merkezi yapılabilmesi çalışmaları da devam etmektedir. Bu durum, dağlık bölgenin kesintisiz bir şekilde yararlanma sahası haline getirilmesine neden olacaktır. Oysaki tarafımızdan yapılan değerlendirmeler sonucunda, yörede yaz turizmi olanaklarının geliştirilmesinin daha uygun olacağı anlaşılmıştır.

*Koruma-Kullanma Dengesi Açısından Cami Boğazı Yaylası ve Çakırgöl Çevresinin Turistik Potansiyeline
Coğrafi Bir Yaklaşım*

Sonuç olarak bu dağlık alanın doğal ortam özelliklerine uygun faaliyetleri plânlayarak alt zon ile üst zonun ekonomik açıdan birbirini tamamlamasına katkı yapılmalıdır. Bu amaçla geliştirilebilecek turistik aktivite, doğal/kültürel ortam özellikleri ile yerel halkı bütünleştirecek bir eksen üzerinde temellendirilmelidir. Böyle bir yaklaşım sürdürülebilir turizm kapsamında, koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına önemli katkılar yapabilir.

KAYNAKÇA

- BERET, B., 1955, *Çakırgöl Dağında Glasyal İzler*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 15-16, İstanbul.
- BULUT, İ., 1998, Torul'un Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniv. Yay. No: 876, Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Yay. No: 95, Araştırma Serisi No: 35, Erzurum.
- DOĞANAY, H., 2001, Türkiye Turizm Coğrafyası. Çizgi Kitabevi, Konya.
- DOĞANAY, H., 2006, *Trabzon'un Doğal Çevre Özellikleri ve Başlıca Sonuçları*. Trabzon 2006, Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., İstanbul.
- DOĞANAY, S., 2003, *Coğrafi Özellikleri Açısından Altındere Vadisi Milli Parkı*. Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 10, Konya.
- DOĞANER, S., 1991, *Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ'da Turizm*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim Ve Uygulama Kolu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, Ankara.
- DOĞANER, S., 1997, *Türkiye'nin Dağlık Alanlarında Kış Turizmini Etkileyen Coğrafi Etmenler*. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, Sayı: 5, İstanbul.
- DOĞANER, S., 2001, Türkiye Turizm Coğrafyası. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- GÖKÇEN, T., 2006, *Turizmde Plânlama ve Kırsal Alanlar*. İnsan ve Mekân (Prof.Dr. Erol Tümertekin'e 80. Yıl Armağanı). İstanbul.
- GÖNENÇGİL, B., 2003, *Kullanım Açısından Dağlık Alanların Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003), İzmir.
- <http://www.kulturturizm.gov.tr-29.07.2007>
- KOCA, H., 1995, *Gözne'de Yayla Turizmi*. Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 1, Erzurum.
- M.T.A., 1/100 000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası Trabzon E 29 paftası.
- ÖZGÜÇ, N., 1998, Turizm Coğrafyası (Özellikler-Bölgeler). Çantay Kitabevi, İstanbul.
- SOMUNCU, M., 2003, *Türkiye'nin Koruma Altındaki Dağlık Alanlarda Turizm/Rekreasyon ve Çevre Etkileşimi: Aladağlar ve Kaçkar Dağları Milli Parkı Örnekleri*. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003), İzmir.
- SOMUNCU, M., 2004, *Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel*. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, Ankara.

Koruma-Kullanma Dengesi Açısından Cami Boğazı Yaylası ve Çakırgöl Çevresinin Turistik Potansiyeline Coğrafi Bir Yaklaşım

SOYKAN, F.,1994, *Bozdağlar'da (Ege Bölgesi) Rekreatif Yaylacılık*. Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı 1994, Ankara.

SOYKAN, F., 2003, *Coğrafi Çevrenin Turizm Amaçlı Değerlendirilmesinde Turizm Potansiyelini Saptamanın Önemi*. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003), İzmir.

TANER, T., 2003, *Turizm Yapılaşmalarında Doğayı Korumaya Yönelik Plânlama ve Tasarım Yaklaşımları*. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu (16-18 Nisan 2003), İzmir.

TUNÇDİLEK, N., 1985, *Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı*. İstanbul Üniv. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enst. Yay., İstanbul.

ÜLKER, İ., 1989, *Dünyada ve Türkiye'de Dağ Turizmi*. Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı 1987, Ankara.

ZAMAN, M., 2007, *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Yaylalar ve Yaylacılık*. Atatürk Üniv. Yay. No: 960, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 105, Araştırma Serisi No: 75, Erzurum.